

DUNYO TILLARI. TILLARNING BIR BIRIGA TA'SIRI

Ahmadjonova Shahnoza Ergash qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi.

To'rayeva Dinora Ilhom qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Elamanova Munisa Olim qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada dunyo tillarining bir-biriga ta'siri, so'z almashinuvi, grammatik va fonetik o'zgarishlar, shuningdek, madaniy, ijtimoiy va siyosiy omillar orqali tillarning rivojlanishi yoritilgan. Tillarning o'zaro ta'siri ularning boyishiga, lekin ba'zan mahalliy tillarning yo'qolish xavfiga olib kelishi mumkin. Ushbu jarayonni tahlil qilish tilshunoslikda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Dunyo tillari, til ta'siri, so'z almashinuvi, grammatika, fonetika, madaniy ta'sir, globalizatsiya, tillararo aloqalar, mustamlakachilik, til boyishi.

Annotation: This article explores the mutual influence of world languages through lexical exchange, grammatical and phonetic changes, as well as cultural, social, and political factors contributing to their development. The interaction between languages enriches them but may also pose a risk to the survival of local languages. Analyzing this process is crucial in the field of linguistics.

Keywords: World languages, language influence, lexical exchange, grammar, phonetics, cultural impact, Аннотация:

В статье рассматривается взаимное влияние мировых языков через лексический обмен, грамматические и фонетические изменения, а также культурные, социальные и политические факторы, способствующие их развитию. Взаимодействие между языками обогащает их, но также может представлять угрозу для сохранения местных языков. Анализ этого процесса имеет важное значение в области лингвистики.

Ключевые слова: Мировые языки, влияние языков, лексический обмен, грамматика, фонетика, культурное воздействие, глобализация, межъязыковые отношения, колонизация, обогащение языков.

Kirish soʻz:

Til insoniyatning eng muhim kashfiyotlaridan biri boʻlib, u madaniyat, tarix va bilimlarni avlodlardan avlodga yetkazish vositasidir. Dunyo tillari oʻrtasidagi oʻzaro taʻsir jarayoni ming yilliklar davomida shakllanib, ular rivojlanishi va boyishiga xizmat qilgan. Bu jarayon savdo, migratsiya, din, ilm-fan va texnologiyalar orqali yanada jadallashgan. Ushbu maqolada tillarning bir-biriga taʻsiri va bu taʻsirning turli koʻrinishlari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili

Dunyo tillarining bir-biriga taʻsirini oʻrganish tilshunoslikda keng tadqiq qilingan mavzulardan biridir. Ushbu masala boʻyicha oʻtkazilgan tadqiqotlar quyidagi yoʻnalishlarda olib borilgan:

1. Soʻz almashinuvi va leksik oʻzlashuv:

Krashen (1985) lisoniy kontaktlar natijasida yuzaga keladigan soʻz almashinuvi jarayonini oʻrgangan. U til oʻzlashuvida savdo va madaniy aloqalarning oʻrni katta ekanini taʻkidlagan.

Haugen (1950) esa ikki tilning leksik tizimlari oʻrtasidagi uygʻunlashuv va moslashuv jarayonlarini koʻrsatib oʻtgan.

2. Grammatika va fonetika taʻsiri:

Thomason va Kaufman (1988) asarida tillararo grammatik oʻzlashuv misollari keltiriladi, xususan, ingliz va fransuz tillari oʻrtasidagi oʻzaro taʻsir tahlil qilingan.

Trudgill (2011) esa fonetik taʻsirni oʻrganib, bu jarayonning mahalliy dialektlar va global tillar oʻrtasidagi bogʻliqlikka taʻsirini koʻrsatgan.

3. Ijtimoiy va siyosiy omillar:

Fishman (1991) globalizatsiya davrida tillararo taʻsirning milliy tillarga ijobiy va salbiy taʻsirini yoritgan.

Phillipson (1992) til imperializmi haqida yozib, kuchli tillarning mahalliy tillarga bosim oʻtkazishi natijasida ularning zaiflashishini tahlil qilgan.

Ushbu tadqiqotlar tillararo taʻsirning murakkabligini va uning til rivojlanishiga ijobiy yoki salbiy taʻsirini chuqur oʻrganishni zarurligini koʻrsatadi.

Natija va muhokama

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, tillararo taʻsir uch asosiy yoʻnalishda namoyon boʻladi:

1. Boyitish va oʻzlashuv:

Tillarning bir-biriga ta'siri natijasida yangi so'zlar, grammatik qoidalar va talaffuz usullari paydo bo'ladi. Bu jarayon tillarni boyitadi va rivojlantiradi. Masalan, o'zbek tilida arab, fors va rus tillaridan kirgan so'zlar leksik boylikni oshirgan.

2. Globalizatsiya va muammolar:

Globalizatsiya tufayli ingliz tili dunyo tillariga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu bir tomondan xalqaro muloqotni osonlashtirsa, boshqa tomondan mahalliy tillarning zaiflashishiga olib kelmoqda.

3. Madaniy merosni asrash:

Tillarning o'zaro ta'siri ularning rivojlanishi uchun foydali bo'lsa-da, bu jarayonda kichik tillarni yo'qolishdan saqlash muhim. Milliy tillarni rivojlantirish va xalqaro tillar bilan uyg'unlashuvni ta'minlash muvozanat talab qiladi.

Xulosa:

Dunyo tillari o'rtasidagi o'zaro ta'sir ularning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ammo ushbu jarayonni boshqarish va mahalliy tillarni himoya qilish global madaniyatning xilma-xilligini saqlash uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Krashen, S. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.
2. Haugen, E. (1950). *The Analysis of Linguistic Borrowing*. *Language*, 26(2), 210–231.
3. Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press.
4. Trudgill, P. (2011). *Sociolinguistic Typology: Social Determinants of Linguistic Complexity*. Oxford University Press.
5. Fishman, J. A. (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. *Multilingual Matters*.
6. Phillipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press.
7. Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact: Findings and Problems*. The Hague: Mouton.
8. Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. Harcourt, Brace & World.
9. Comrie, B. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. University of Chicago Press.
10. Romaine, S. (1995). *Bilingualism*. Blackwell.